

5. KERNKWALITEITEN IN HOOFDLIJNEN

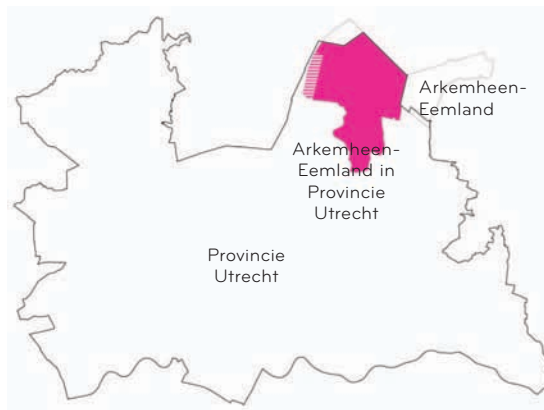
In de Nota Ruimte van het ministerie van VROM zijn de kernkwaliteiten voor de verschillende Nationale Landschappen benoemd. Elke provincie heeft de opdracht gekregen deze kernkwaliteiten voor haar Nationale Landschappen nader uit te werken. De provincie Utrecht heeft in haar Streekplanuitwerking 2005-2015 (2008) de kernkwaliteiten voor het Nationaal Landschap Arkemheen-Eemland uitgewerkt en uitgebreid tot de onderstaande zes kernkwaliteiten. In deze Kwaliteitsgids Utrechtse Landschappen werkt de provincie Utrecht deze kernkwaliteiten uit.

De kernkwaliteiten van Arkemheen-Eemland zijn volgens de Nota Ruimte als volgt geformuleerd:

- 1. Extreme openheid;**
- 2. Slagenverkaveling;**
- 3. Veenweidekarakter.**

Daarbij wordt de volgende toelichting gegeven: "Dit extreem open veenontginningslandschap wordt gekenmerkt door het ontbreken van vrijwel iedere bebouwing en opgaande begroeiing, historische binnendijken en een klassieke slagenverkaveling."

De Streekplanuitwerking van de provincie Utrecht stelt dat dit weliswaar belangrijke kwaliteiten van het Nationaal Landschap zijn, maar dat hier niet mee wordt aangegeven wat het gebied ten opzichte van andere open veenweidegebieden zo bijzonder maakt. In de

Utrechtse Streekplanuitwerking worden daarom drie kernkwaliteiten toegevoegd:

- 4. Historie van de Zuiderzee**
- 5. Grebbelinie**
- 6. Overgangsgebieden**

Het landschap is immers mede gevormd door de ligging aan de voormalige Zuiderzee. Ook de Grebbelinie en de contrasten en overgangen naar andere landschappen maken dit Nationale Landschap extra bijzonder.

Daarnaast geeft de Streekplanuitwerking van de provincie Utrecht de volgende verduidelijking van de zes afzonderlijke kernkwaliteiten.

1. EXTREME OPENHEID

Het gebied wordt gekenmerkt door weilanden, rust, ruimte, openheid, vergezichten en lucht. De openheid is eeuwenlang bepaald door de hoge waterstand in het gebied en de invloed van de Zuiderzee.

2. SLAGENVERKAVELING

Het Eemlandse deel van het Nationaal Landschap heeft een klassieke slagenverkaveling met langgerekte percelen en veel sloten. Deze verkaveling is al sinds de ontginning aanwezig. Het ontginningspatroon is nog goed te herkennen, stapsgewijs vanaf de Eem, met karakteristieke bebouwingslinten en enkele kernen.

3. VEENWEIDEKARAKTER

Kenmerkend voor dit landschap zijn de hoger gelegen oude krenen en riviertjes met daartussen lager gelegen delen. In Eemland is dit minder zichtbaar dan in Arnhem, waar de verkaveling van de weidegronden deels grillig, deels regelmatig is met een herkenbare ontginningsrichting.

4. HISTORIE VAN DE ZUIDERZEE

De invloed van de Zuiderzee is te herkennen aan de openheid, dijken, terpen, waaien, oude krenen, jonge, buitendijkse aanwas en de geschiedenis van de oude kernen.

5. GREBBELINIE

Deze historische verdedigingslinie liep vanaf de Nederrijn tot aan de Zuiderzee. Via een ingenieus stelsel van dijken, waterlopen, stuwen en sluizen kon een groot gebied ten oosten van de Eemdijk onder water worden gezet. Aarden en betonnen wallen zorgden voor de verdediging van de accessen.

6. OVERGANGSGEBIEDEN

Het open gebied vormt een sterk contrast met de bebouwde gebieden, dichte en halfopen landschappen eromheen. De overgangsgebieden hebben kenmerken van zowel het aanliggende open gebied als van de halfopen en gesloten landschappen.

1. EXTREME OPENHEID

Het open gebied kent vrijwel geen bebouwing en evenmin opgaande begroeiing. Door de lage ligging van het gebied is er ooit veen ontstaan. Door het veen, de lage ligging en kwel van de Utrechtse Heuvelrug en Veluwe is de grondwaterstand hoog. De waterstand is van oudsher bepalend voor het grondgebruik. Daarnaast heeft de invloed van de Zuiderzee de lager gelegen delen van de polder eeuwenlang vrijgehouden van bebouwing.

2. SLAGENVERKAVELING

Het Eemlandse deel van het Nationaal Landschap heeft een klassieke slagenverkaveling. Deze is ontstaan tijdens de ontginning van het gebied. Het karakter van het gebied kenmerkt zich behalve door het verkavelingspatroon door bebouwingslinten, nu nog goed herkenbaar aan bijvoorbeeld de Wakkerendijk en de Zevenhuizerstraat. Vanaf de dertiende eeuw werd het stroomgebied van de Eem stapsgewijs ontgonnen. Dit ontginningspatroon is nog goed in het landschap terug te zien.

3. VEENWEIDEKARAKTER

Het veenweidekarakter wordt ingegeven door het grondgebruik, dat door het water wordt bepaald. In het bijbehorende beeld horen weidegrond met koeien, nattere ruige delen, weidevogels en hoger gelegen watergangen.

4. HISTORIE VAN DE ZUIDERZEE

Het gebied Eemland is van oorsprong een kustgebied. Tot 75 jaar geleden stond het gebied onder invloed van de Zuiderzee. Dat is één van de oorzaken voor de extreme openheid. De invloed van de zee is onder andere te herkennen aan de dijken, terpen, oude kreken en ook aan de jonge, buitendijkse aanwas. De geschiedenis van de oude bebouwingskernen, zoals Spakenburg, is rechtstreeks met de Zuiderzee verbonden. Deze relatie wordt verder benadrukt door het buitendijkse gebied van de polder Eemland, ten westen van de Eem.

5. GREBBELINIE

Als historische verdedigingslinie met een complex van onder meer forten, kaden, bunkers en inundatievelden was de Grebbelinie gericht op het beschermen van Utrecht en Holland. De dijken langs de Eem werden in de negentiende eeuw onderdeel van de Grebbelinie. Met het water uit de Eem konden aanliggende binnendijkse gebieden onder water worden gezet. De linie doorkruist met een lengte van zo'n zestig kilometer het gebied van de Gelderse Vallei/Utrecht-Oost.

6. OVERGANGSGEBIEDEN

Het open gebied vormt een sterk contrast met de Utrechtse Heuvelrug en de Gelderse Vallei. De openheid wordt benadrukt door de meer besloten overgangsgebieden. Bij de bebouwde gebieden is het contrast het sterkst. In de landelijke gebieden gaat het open gebied via de overgangsgebieden meer geleidelijk over naar een besloten gebied. Zichtlijnen in het open gebied zijn op verschillende plaatsen langer doordat zij doorlopen in het overgangsgebied. De overgangsgebieden vormen de grens tussen het lager gelegen open gebied en de hoger gelegen gebieden, waar de strijd met de zee minder was. De randmeren zijn een bijzonder overgangsgebied.